

COLUMNNA LUI TRAIANU

ISTORIA. — SCIINȚE ECONOMICE. — DREPTŪ. — MEDICINĂ. — SCIINȚE NATURALE. — POESIA. — BIBLIOGRAFIA. — LITTERATURA POPORANĂ. — &c.

SUMMARIU.

ISTORIA: Sântulū Nicodemū dela Tisména, de B. P. Hasdeū.
TEATRULŪ: Amoru-doctorū, comediă de Dr. Obedenarū.
BELLE-ARTE: Prospectulū unei esposițiunii artistice, de Comitatulū Societății Amicilorū de Belle-Arté.
MATEMATICA: Calcululū înfinitesimalū, de E. Bacaloglu.
FILOSOFIA: Ce este națiunea? de G. Vegezzi-Ruscalla.
BULLETTINŪ: etc.

ISTORIA CRITICA A ROMANILORU

IN MUNTENIA DIN SECOLULU XIV.

Vedī nr. 93—135.

CARTEA I.

PAMĚNTULŪ și POPORULŪ.

CAPULŪ I.

TERRITORIULU.

§ 2.

NOMENCLATURA.

Urmare.

Paulū de Aleppo Țice :

„Nicodemū se născuse dintr'unū tatā „Grecū, originarū din orașulū Castoria, și „dintr'o mumă Serbă. Fugēndū din casa pă- „rinților, ellū veni aci prin inspirațiunea „unui āngerū, carele'i indicā sub culmea „muntelū loculū cellū mai bunū prin abun- „dința peraelorū(463). Attacāndū stānca, ellū „iși sfredeli singurū o chiliā, în care astā-Ți „te poȚi urca numai cu agiutorulū funilorū, și „se vesti apoi prin minunī. Sossindū în ora- „șulū Buda, reședința regelū ungurescū, și „predicāndu-i legea lui Cristū, principele îi „respunse : o să te creȚū, decā vei trece „intactū printr'unū mare focū, cu Evangeli- „ulū și cu vestmintele telle. ApprinȚēndu-se „foculū, sântulū a trecutū prin ellū, de'm- „preună cu diaconulū seū. Atunci regele „i-a datū scumpe daruri, între cari trei- „Țeci de sate, și i-a mai acordatū mari „agiutōre pentru construcțiunea acestei mo- „nastiri, la care Nicodemū cellū ānteiu a „lucratū și a rădicat'o. Nu mai puținū și „cnezulū serbescū Lazarū i-a dāruițū unū „mare tērgū, cu șesse-Țeci de sate ĩmpre- „giurū, ērū domnulū muntenescū i-a con- „feritū totū venitulū vamaľū din cerculū mo-

„nastiri, pe lōngā mai multe alte daruri. „Regele ungurescū îi mai dede o grea ca- „delniță de argintū, care ni-a și fostū aretatā, „avēndū turnuri în forma castellulū din „Buda...“ (464)

In acēstā frumōsā legendā monasticā pre- domnesce elementulū curatū istoricū.

Castoria, de unde Paulū de Aleppo aduce pe tatālū sântulū, se afflā puținū mai spre sudū în aceia-și regiune cu urbea Prilepū, adevērata patriā a fericitulū Nicodemū, în- cātū nemicū nu pōte fi mai firescū, decātū unū Grecū Castoriotū venindū a se stabili în Prilepū și cāsătorindu-se cu o Serbă de acollo.

Scena foculū cellū mare din Buda este negreșitū o fabulā, dērū acēsta nu ĩmpedecā de a fi totuși fōrte documentalā ĩnalta pro- tecțiune, acordatā monastiriū Tisména din partea regelū de atunci allū Ungariei, ĩmp- ēratulū Sigismundū, dela care ea posedā mai multe crisōve de pe la anni 1418 — 1420 assupra possessiuniū differitelorū pro- prietăți teritoriale (465).

Tzarulū serbescū Lazarū n'a datū ferici- tulū Nicodemū „unū mare tērgū cu șesse- Țeci de sate ĩmpregiurū“, dērū ce-va camū pe aprōpe, cāci o diplomā dela despotulū Stefanū, fiulū acestui principe, afflātōriā actualmente chīarū în originalū în Archi- vulū Statulū din Buccurescī, cu datulū din 1391, indictionū 14, Țice ĩntre altele :

„Amū eliberatū monastirile, dāndū fie- „cari duple a sea demnitate, ĩntre cari mo-

(464) *Loco cit.*, 352. „He ran away from his parents, and came to this place by the inspiration of an Angel, who pointed it out to him, under the summit of the mountain, as an eligible spot for the abundance of its running waters; and here, by scooping out the rock, he made himself a cell, to which you now ascend by the help of ropes, and performed great miracles. He went to the city of Bodom, the residence of the Crāl of Hungary, and preached to him the faith of Christ. The Crāl answered him: I will light up a great fire, and if you pass through it, with your robes and gospel unhurt, I will believe you. The Saint did so: he passed through the fire, together with his Deacon, who all the while threw incense: and, for this, their belief in him was great. The Crāl gave him valuable gifts, among which were thirty villages; and he bestowed on him great means for the construction of this convent, which it was he who first laboured at and erected. The Kniaz Aazar, or Lazarus, at that time sovereign of the land of Servia, gave him a large city, with the sixty villages around it; and the Voivode of Wallachia made him a grant of all the customhouse dues within the circle of the convent, besides conferring on him many other benefits. The Crāl above mentioned presented to him also a heavy silver thurible, in the shape of the castle of Bodom, with its towers, which was shewn to us.

(465) *Venelin*, 20-30.

„nastiri amū gāsitū și pe acelle din Țerra-Ro- „mānescā, Țidite cu agiutorulū fericitulū meū „pārinte, anume templulū Prē-curatei de D-Țeū „nāscātōrei la Tisména și allū marelū Antonū „la Vodița. Și așa dērō metōșele lorū celle din „provincia domniei melle fiindū agiunse, ca „și altele, la o deseveșitā uitare și pustiire, „m'amū milostivitū domnia mea de a le ĩn- „noi și, ĩntārindu-le cu credința mea, a le „ĩnapoia Țisselorū monastiri, și anume metō- „șele: Tribrodi, Hapovți, Dragevți, Crușe- „vița cu Duhovți, IzvoreȚū, Baricī, Bichinū, „Ponicva, Poporate; ērō acei ce au fostū „ōmeni bisericesci mai nainte de pustiire, „orī-unde s'arū fi afflāndū ei, seū în pāmēn- „tulū domniei melle, seū la Ungurī, să mērgā „ĩn libertate fie-și-care la loculū seū, și ne- „minī din dregētorī domniei melle să nu aibā „a-i bāntui seū a li lua ce-va, și să fie scu- „tiȚi de globași și de tōte dārile dregētoresci; „ērō decā cine-va va fi fugitū din pāmēntulū „domniei melle la țerra ungurescā seū în „Bulgaria, fie allū meū omū seū allū vre- „unui dregētorū allū meū, și va fi petrecutū „acollo trei anni, seū duoī, seū unulū, și va „voi a se ĩntōree în Țissele sate bisericesci, „acella să fie liberū a trece, affarā numai de „cei osāndiȚi pentru crimele urmātōre: decā „va fi lucratū contra domniei melle, seū va „fi gefuitū pe dregētorulū meū, seū va fi „uccīȚașū, seū furū de celle sacre, seū este „robū cumpēratū cu pāmēntū, seū rāpitorū „de feciōrā, unora ca acestia nu li se accōrdā „libertatea aci fāgāduitā; ērō de va fi cine- „va osānditū pentru o altū-feliu de crimā, „atunci să-mī raporteze despre ellū econo- „mulū Țisselorū sate ca să-i daū credința mea; „acestea tōte de mai susū se ĩntārescū cu cre- „dința și cu porunca domniei melle, ca să fie „nestrāmutate și neclintite pentru cātū timpū „va trāi popa kyr-Nicodemū, așisderea și „dupā mōrtea lui în toȚi anniū viueȚei dom- „niei melle, ērō după reposarea domniei „melle etc.“ (466)

Donāțiunea venitului unorū vāme de pe- ste Oltū este ērōși unū faptū pe cātū se pōte de autenticū, constatātū printr'o lungā seriā de diplome d'alle Tismenei, ĩncepēndū dela Mircea cellū Mare și pēne mai ĩncōce, de cari sunt pline pachettele Archivulū Statulū și vechīa condicā a acestei monastiri (467).

(466) Vedī originalulū în a mea *Archivā Istoricā*, I, 1, 71.

(467) Unele s'au și publicatū în *Venelin*, 121; în *Archivā Istoricā*, I, 1, 19; I, 1, 30; etc.

(463) „Runing Waters“ din Paulū de Aleppo correspunde cu „pișătōrele“ din cronicuța dela Prislōpū.

Cadelnița cea dăruită de cătră împăratul Sigismund nu mai există, după cum ne asigură d. Alessandru Odobescu, cellu mai profund cunoscător allu anticității lor plastice din România.

Mai pe scurt, afară de miraculoasă trecere prin rugă și de exagerată cifră a moșielor, toate celelalte detalii din legenda lui Nicodem, așa precum ni-o transmite Paulu de Aleppo, sunt de cea mai riguroasă veritate istorică.

O particularitate este aci foarte remarcabilă.

Tismena n'a conservat nici un act de la Radu-Negru, ci numai de la fiu-seu Mircea cellu Mare; nici un act de la țarul serbesc Lazaru, ci numai de la successorul său Stefanu; nici un act de la împăratul Sigismund până la 1406, ci numai dintr-o epocă degia după mărtea fericitului Nicodem.

Și totuși se probază documentalmente, chiar prin diplomele cele în ființă, cum că Tismena avusese scrisoave de la Radu-Negru, de la țarul Lazaru, de la împăratul Sigismund înainte de 1406.

Unde sunt ele și ce s'au făcut?

Unica explicație posibilă a acestei dispariții din România a mai tuturor actelor din secolul XIV, pe când cele din secolul XV totu mai există, sunt rebellele externe și luptele intestinale pe teritoriul munténu între 1380 — 1400.

Dacă nu le putea păstra în mișu loculu turburării generale o quasi-cetate, un stăncos castellu ca monastirea Tismena, apoi cum ore să nu le fi perdut particularii!

Éccé de ce de la Radu-Negru nu ni rămâne mai nici un monumentu graficu, și nici măcaru de la primul său fiu Danu Bassarabu, fratele și predecesorul marelui Mircea (468); éru de la acesta din urmă decă mai avem câte ce-va, o bucată dintr-o sută, cauza este mulțimea actelor din îndelungata domnie.

Ne întorcem la fericitul Nicodem.

Mulțumită datelor de mai sus, carieră

(468) Amicul nostru d. Gr. N. Manu ne asigură într-o zi, cum că la Eforia Spitalelor din București s'ar fi afând unu crisoav slavicu originalu de la Danu, *fratele lui Mircea cellu Mare*. Grație amabilității unuia dintre efori, d. Gr. Cantacuzino, am văditu actulu în cestiu, pe allu căruia dosu unu anonim modernu a scris în adevăr următoarea comică notiță: „După cronologia țerei (?) acesta trebuie să fie Danu II (?), predecesorul și frate mai mare allu lui Mircea I, și a domniului de la 1376—1382 (?), éru după Aron (II) de la 1373 — 1398 (!!)“. Am citit crisoavulu. Ellu n'are velétu. Totuși după caractere paleografice, și mai ales după numile boerilor din consiliulu domnescu: Coico logofétu, Balea paharnicu, etc., ellu este de pe la 1425, nu de la Danu fiulu lui Radu-Negru, ci de la Danu fiulu lui Danu, adevăr nepotă de frate allu lui Mircea cellu Mare; unu principe, de la care în Archivulu Statulu se găsesc în originalu done scrisoave, unulu din 1424 și altulu din 1430, ambele reproduce în a mea *Archivă Istorică*, I, 1, 19, 73.

părintelui cellor mai vechi monastiri muntene se reduce acum la următoarea schiță.

Născutu pe la începutulu secolulu XIV de dincollo de Balcani în urbea Prilepu, din tată Grecu și mamă Serbă, ellu și-a părăsit părinții, îmbrăcându haïna monacală și venind pe la 1350 de dincóce de Dunăre în Muntenia, căruia aparține a-tunci, de împreună cu mai multe alte localități limitrofe din Ardél, și o parte din țerra Hațegulu.

Aci înființază mica monastire din Prilopu; apoi pogorîndu-se în munții Olteniei și căutându-și prin stânce și pescere un loc mai potrivit pentru selbătécia traifulu monasticu, clădesce successivamenté chilie, schituri, biserice, monastiri, pe Giu, pe Motru, pe Vodița, până ce se stabilește definitiv la Tismena.

Decis a înălța un locașu modelu, călătorește în dreapta și'n stânga, peste Carpați și peste Istru, cerșind și obținend bogate agiutóre: în țerra de la Bassarabi, în străinătate de la împăratul Sigismund din Ungaria și de la țarul Lazaru din Serbia.

În fine, reușind în toate, egumenesce în noua creație în cursu de vr'o patru decennie, sub Vladislavu Bassarabu, sub Radu-Negru, sub Danu Bassarabu, sub Mircea cellu Mare, murind centenaru ce-va după anul 1406, și rămânend ca apostolu allu propagandei evangelice nu numai în memoria Românilor, ci aproape în a întregi ortodossie.

Éccé totu!

Ba nu.

Paulu de Aleppo mai adaugă ce-va de o valóre superlativă, pe care noi totuși cătu p'aci eram să scăpăm din vedere.

Pe la 1650 se afla încă la Tismena unu tesauru paleograficu, a căruia posterioară pierdere este una din cele mai dureroase pentru cei dedați cultulu souvenirilor naționale.

Paulu de Aleppo dice:

„Am văditu acolo unu anticu evangeliar, scrisu în Ungro-vlachia de propria mână a sântulu Nicodem, cu nesce caractere de o fineță admirabilă, în limba slavică, pe o frumoasă membrană, împodobit cu argintu, și la finea volumulu avend datulu: 6912“. (469)

Adevăr: anul 1404.

Prețiosulu autografu se va fi ascundend astăzi unde-va în Russia sau în Austria, devenind victimă a lacomilor archeologi,

(469) *The travels*, II, 353: „the ancient Gospel, which he wrote, with his own hand, in Hungary, in an admirable fine character, in the Russian language, on handsome parchment. It is embellished with silver, and at the end of the book is the date, Six thousand nine hundred and twelve, so that it is now two hundred and fifty three years old.“

de cari se însoțesc mai totu-d'una armatele de invasiune în interesulu așa numitei spolațiunii științifice. . .

În momentulu de a scrie aceste rânduri, d. Gr. G. Tocilescu ni atrage atențiunea asupra unei publicații etnografice bulgare, appărute la lumină d'abia de câte-va zile și'n care, resfoind-o la prima vedere, ne întimpină o antică balladă, relativă într'unu modu evidente totu la fericitul Nicodem, deși nu-l numesce.

Éccé subiectulu:

O cadână turcă, feta unu puternicu emiru, iubind pe unu vlădică bulgaru recurge la violință. İllü răpesc, İllü adduce într'o giama, İllü forțază a îmbrățișa mahometismulu; deru sântulu, pusu la strîmtóre, invocă pe Dumneđu, cerend „să-l scape ca să mergă în Țerra-Romănescă, să facă acolo minuni, să zidescă în fie-care sat câte o biserică, éru în orașe monastiri“:

„Da si izlieznem ot tuka,
„Da si iotidem u Vlaszka,
„Da si s'tvorim cziudesa,
„Na 'sieko selo po t'rkva,
„A u gradove manastyr“.

Dumneđu aude ruga; o terribilă furtună isbesce și culcă la pământu giama de împreună cu toți Turcii; vlădică fuge; afară-lu așteptă diaconii sei și-lu conduc departe, „departe în Țerra-Romănescă, unde ellu clădesce în fie-care sat câte o biserică, éru în orașe monastiri, și face o mare gloriă“:

„Ta go na daliek otveli,
„Ta ie napravil po t'rkva
„U Vlaszka na sieko sielo,
„A u gradove manastyr, —
„Goliema slava stanalo“! (470)

Acastă frumoasă balladă, care constituă partea așa dicend epică din biografia fericitulu Nicodem, nu este fără legământu cu „fuga de la părinți“ din legenda lui Paulu de Aleppo: „he ran away from his parents“.

Încă o observație, și amu închiăiatu.

Noi numim pe fundatorulu Tismenei „sântu“, precum İllü numesce Paulu de Aleppo, cronicuța din Hațegu, d. Bolliacu, episcopulu Melchisedecu etc.

Să se noteze înse că Românii, națiunea cea mai puțin bigotă din lumea întrégă, nu l'au canonisat nici o dată, precum n'au canonisat absolutamente pe nimeni, ci l'au primitu, degia cu multu mai târziu, sântitu gata de la Bulgari și de la Serbi, poporele cele mai darnice în materia paradisulu.

În actele Tismenei din secolii XIV, XV, XVI, ellu este cunoscutu, fără nici o calificăție de sântitate, sub modestulu epi-

(470) *Czolakov, B'lgarskyi naroden sbornik*, Bolgrad, 1872 in-8, p. 343.

tetă de „popă-Nicodemă“, ca și successorul său „popă-Agatonă“, luându-se cuvântul *popă* în înțelesul primitiv de *părinte*, *πάππος*, fie preot, fie călugăr.

Ne oprimă aci.

Amă demonstrată epoca fericitului Nicodemă prin acte contimpurane și prin tradițiuni topografice.

Prin acte contimpurane pe prima liniă, și prin tradițiuni topografice numai pe un plan secundar, admittându pe aceste din urmă unicamente în mesura conformității lor cu cele de nteu.

Actele contimpurane, adecă valabile prin propria lor greutate, sunt :

1-o. Crisovul lui Vladislavă Bassarabă dintre 1360 — 1370;

2-o. Crisovul principelui serbescă Stefană din 1391;

3-o. Crisovul marelui Mircea din 1406;

4-o. Evangeliarul slaviceă allă Tismeneă cu anulă 1404, etc.

Tradițiunile topografice, admissibile prin perfectul lor accordă cu acte contimpurane, sunt :

1-o. Legenda despre fundațiunea Prisloului;

2-o. Legenda dela Motru;

3-o. Legenda din Paulă de Aleppo;

4-o. Meneele serbe etc.

Resumatulă sintetică este, că „Negruvodă“, a căruia mână drăptă a fostă fericitulă Nicodemă în spinăsa trébă a organizării monastice a Munteniei, și mai allesă în creațiunea classicului lăcașu dela Tismena, e pură și simplă : tatălă lui Mircea cellă Mare.

(Va urma.)

HASDEU.

AMORULĂ DOCTORĂ

COMEDIĂ FARSĂ ÎN DOUĂ ACTE.

imitată după Molière de Dr. Obedenaru.

(Veđi nr. 135).

SCENA IV.

FLORICA, DRAGOMIRA.

DRAGOMIRA. Surdulă allă mai reă este allă care și astupă urechile ca să n'auđă.

FLORICA. Deh, Dragomiro, reă făceamă eă cândă nu vreamă să spuă tătutulă sufferințele melle? Veđi bine că degăba și de surda i-ai spusă ce dorescă eă?

DRAGOMIRA. Reă omă mai e și boieru, deă! Nu scăi ce așă da să pocă să-i giocă vr'ună renghiă... Da bine coconiță, cumă de nu m-ai spusă mie peneă acumă pēsulă dumatăle?

FLORICA. Eh! și ce așă fi folosită decă ț-așă fi vorbită de secretulă meă? Și n'asă fi făcută mai bine să'lă țiu în mine totă viueta? Sciamă eă dinainte cumă o să se petreacă lucrurile, și meă asceptamă să veđă pe tătutulă făcându-ne o scenă ca asta; m-amă perdută totă speranța, de cândă amă afflată ce respunsă a dată dumneală tēnerulă care m'a cerută să meă iea.

DRAGOMIRA. Scăi eă că a venită ună domnă bētrână cu ochelară, și i-a spusă boierulă că vine să te ceră din partea ună tēneră... p'alla lă iubescă va să đică? (a-parte) Scăeamă eă de multă istoria!...

FLORICA. Camă nu pré e bine ca o fētă de sēma mea să lasse modestia la o parte și să vorbescă de tineră și de maritișă, dēru să-ți spuă dreptă că d'ară fi cu putință numai p'alla l'asă lua.

DRAGOMIRA. Ia spune, așa să trăiescă, de unde lă cunnoscă?

FLORICA. N'amă avută nici o dată occasia să ne vorbimă, dēru ne cunnoscemă bine din vedere. Fără să m-ă fi spusă nici o dată, sânt sigură că meă iubescă, sânt sigură că i sânt dragă, sânt sigură de asta numai după uitătura înfocată ce m-ă aruncă din ochii seă expresivă cândă trece pe dinaintea ferestreă melle. Illă veđă în tōte diminețele, illă pādescă cândă trece la spitalulă Colței, căci este studentă în medicină. Cucóna Tudorița, bētrāna aia care vine la noi să ne facă dulcēță, m-ă spusă că lă cunnosce de aprōpe. M-ă spusă că e ună tēneră fōrte desceptă și fōrte desghiățată. Ellă și-a făcută bune studii aici, și ară dori multă să se nsōre cu o fētă pe care o iubescă... amă camă pricepută eă, că cucóna Tudorița sciea că de mine era vorba, dēru n'amă đisă nemică, m'amă făcută că nu pricepă... Și așa tēnerulă vrea să se nsōre și să plece la Parisă cu nevastă-sa pentru vre-o două anni ca să se perfecționeze, și apoi să se ntōrcă Doctoră, Doctoră mare! — Ah! Dragomiro, la asta m-ă gândulă totă đioa. Imă închipuescă că plecă cu ellă, cu Costică, în voiajă; că trăimă la Parisă împreună ca două porumbei, că n'ntōrcemă aici, că citescă în jurnală laudele ce i se face... Imă închipuescă că e Doctoră căutată din tōte părțile... 6 cai la grajdă... două cupelle... saniă apilpisită... lojă la teatru... Uite, đioa nimeđea mare viseză descēptă și cu ochii deschși... Aci meă veđă cu ellă în cupeă plimbându-me la Șosse... și aci meă deșteptă din visă, căci veđă cătă de aspru e tătuța... (plānge)

DRAGOMIRA. Ia nu mai plānge, coconiță! Lassă-te pe mine, și să veđi!... Numă să te hotārescă bine, și să stāruescă...

FLORICA. Ce vorbescă de stāruintă?.. Ce vrei să facă eă cândă tătuța m-ă stă mpotriva?.. Nu veđi că n'reă milostivire?...

DRAGOMIRA. Eh, cuconiță, și cu supunerea numai pene la ună locă, apoi mai nainte nu mai merge... Ți-e părinte, așa e... da pré te scōte din pepene affară... Ce o fi vrēndă să facă cu Dumneata?.. Nu ești de măritată?.. Ce, o fi cređēndă că ești de pétră, ori de lemnă? De nu'ți oă scōte eă isbēnda la căpētēiă, să nu'mă đici mie pe nume!...

FLORICA. Și ce e de făcută?

DRAGOMIRA. Șut!... Auđă că vine boierulă... Să mergemă susă, și lassă-te pe mine, că lă cunnoscă eă pe Domnă Costică. (essă prin stānga amēndoue)

SCENA V.

IVANCEA (singură)

(Vine prin fundă cu pași rară) Ce bine e căte o dată să te faci că n'auđi unele lucruri, deși le auđi fōrte bine! Și ce bine amă făcută eă c'amă schimbată vorba, și apoi amă ștersă o ca să nu auđă, că mi se cere ce nu voiă să daă!... Veđi ce prostă obiceiă mai e și asta! Auđi nerođiă! Să muncescă și să allergă ca ună căine allă nimulă ca să-ți faci stare, să crescă cu vaă cu chiă o fētă, și apoi într'o đă să daă ună omă necunnoscută, și stāricea și fēta!... Să remăi eă la vreme de bētrānețe cucă singură a-casă, să n'abă cine meă ngrigi, — și să meă despoă și de

avere! Puțină imă pasă mie de ce facă alții. Eă nu voiă să facă ca totă lumea; s'a ncheiată jurnalulă! Țiu pentru mine și starea și fēta. Đică lumea ce o vrea.

SCENA VI.

IVANCEA, DRAGOMIRA.

DRAGOMIRA (vine pe ușa din stānga, allērgă pe scenă, dă ocolă, făcēndu-se că nu vede pe Ivancea). Aoleo, aoleo! Sărace boierule, ce te-ai făcută? Cumă să daă cu mână de Dumneata?

IVANCEA (retrasă într'ună colță pe avant-scenă) Ce ndrugă nebuna aia?

DRAGOMIRA (continuāndă a allērgă, frāngēndu-și mânăle) Aaah! omă cumplită și fără de inimă! Ce o să faci tu cândă vei affla nenorocirea asta?!

IVANCEA (a-parte) Ce o mai fi și asta?

DRAGOMIRA. Vaă de biata coconiță!

IVANCEA (a-parte) M'amă dusă cioriloră!

DRAGOMIRA (țipāndă) Aoliii!...

IVANCEA (allērgāndă după Dragomira) Dragomiro!

DRAGOMIRA (fugēndă ocolă). Aoleo, ce ntēmplare!

IVANCEA (ținēndu-se după Dragomira) Dragomiro!

DRAGOMIRA. Ce nenorocire!

IVANCEA. Dragomiro!

DRAGOMIRA. Ce cēsă reă!

IVANCEA. Dragomiro!

DRAGOMIRA (oprindu-se și întorcēndu-se spre Ivancea) Aoleo, boierule!...

IVANCEA. Ce e!

DRAGOMIRA. Aoleo!... cândă ai scăi...

IVANCEA. Ce s'a ntēmplată?

DRAGOMIRA. Biata coconița... hăi!...

IVANCEA (se batte cu pumnulă în peptă și plānge) Ah! ah!

DRAGOMIRA (fără să plāngă) Ia nu mai plānge boierule așa, că o să meă faci să rīđă!...

IVANCEA. Ci spune mai curēndă, mănca-te-ară lupii!

DRAGOMIRA. Coconița a remasă mhnită nevoiă mare unde te-a veđută supērată pe Dumneei și unde i-ai đisă felă de felă de vorbe relle. Din asta a fostă așa de desnăđăđuită că a deschisă ferēstra care e toc-mai d'assupra puțului din grādină...

IVANCEA (speriată) Eh! și pe urmă?!

DRAGOMIRA. Și a redicată ochii spre ceră și a începută să strige: „Oh! nu mai e cu putință să mai trăiescă cu ună părinte așa de cumplită, și fiindă-că s'a lepēdată de mine, m'a oropsită, voiă mai bine să moră!“

IVANCEA (speriată) Și ce?! s'a aruncată în puț?!

DRAGOMIRA (liniștită) Ba nu. A închisă eră binisoră ferēstra și s'a trāntită în pată, apoi s'a pusă pe plānsete și pe gemete, și plāngă și plāngă! Cândă o dată s'a făcută galbenă ca turta de ceră și m-ă căđută leșinată în brațe.

IVANCEA (bătēndu-se cu pumnă în capă) Aoleo, aoleo! M-ă murită fēta!

DRAGOMIRA. Ba n'a murită peneă acumă. M'amă pusă de ț-amă frecată bine sdravēnă; i-amă dată cu oțetă pe la nasă, i-amă turnată o gălētă de apă n capă, și și-a mai venită în fire...

IVANCEA (frecāndu-și peptulă cu trei degete, ca cândă ară cănta cu tambura) Bodaprosti, bodaprosti!

DRAGOMIRA. Dēru ce folosă, că în zestēmpuri o apucă nise tremure, dă ochii peste capă, scutură mânăle și picerele, se svērcolesce că parcă o apucă alte allea... Tare mi-e frică să n'o dea la năbādae ori la vistericale!

IVANCEA. Vaă de mine și de mine! Perđă fēta, cumă veđă eă! Mariine!... Mariine!!... Mariiine!!!

SCENA VII.

IVANCEA, DRAGOMIRA, MARINU.

(Marinū intră pe ușa din dreapta).

IVANCEA. Du-te câtă mai curându și chiamă căți doftori veți găsi. Chiamă câtă de mulți! Ai auditu? Placă 'n fuga și te 'ntorce numai decâtă cu respunsul. Ai venită?

(Marinū esse prin fundū)

SCENA VIII.

IVANCEA, DRAGOMIRA.

DRAGOMIRA. Da ce să faci boierule cu atăția doftori?

IVANCEA. Tacă'ți fleoanca! Cândă e pericolū mare, e mai bine să fiă mai mulți doftori strinși la unū locū. La dille mari nu scii tu că se trage mai multe clopote o dată?

DRAGOMIRA. Gândeamă că ajunge unū doftorū ca să omóre unū bolnavū.

IVANCEA. Neghiobă ești! Cine ți-a băgatū ție în capū că doftorii omóră lumea?

DRAGOMIRA. Scii eū ce dică. De câte ori vĕdū vre-unū alaiū, întrebū pe lume: da de ce a muritū reposatulū — și lumea 'mī spune că a fostū căutatū de 3 doftori, ori de 4 doftori, și d'ăia a muritū! Cotoiulū nostru a cădūtū tocmăi din podū; a statū 3 dille și 3 nopți nemăncatū și nebĕtūtū, și fără să misce nici din cōdă. Uite așa singurū s'a vindecatū! A avutū parte că nu sînt doftori de pisici, că arū fi fostū vai de ellū. Doftorii i-arū fi datū chină ori afionū, și de multū arū fi datū ortulū popii bietulū cotoiū!...

IVANCEA. Ce staū eū d'ascultū prostiele tĕlle, și nu mă ducū să 'mī veđū de fĕtă! *(ssee prin stānga).*

SCENA IX.

DRAGOMIRA, COSTICĂ.

(Notă: Costică n'are barbă nici musteți, pōrtă o pĕllăriă mică, giăchettă ȕcursă și pantalonī peștriți)

COSTICĂ *(vine prin fundū; essagerațiune în voce și în gesturi)* Vai de mine, Dragomiro! Ce s'a întĕmplatū Domnișōrei Florichei? — Scii bine că o adorū la nebuniă, scii că sînt passionatū pĕnĕ la disperare pentru dĕnsa, spune-mī ce i s'a întĕmplatū! spune-mī, te conjurū!...

DRAGOMIRA. Ia nu mă mai injura, Domnule Costică! Mai viiă 'ți în fire, că coconița n'are nemicū. E sănĕtōsă, bună sdravĕnă. A avutū flinichiă și cĕrtă cu boierulū; scii Dumneata pentru ce.

COSTICĂ. Nu scii nemicū! De grațiă, spune-mī ce aventurī s'a întĕmplatū?

DRAGOMIRA. Ci lassă 'n collo grĕța că nu s'a svĕnturatū nimicū! — Ce felū nu scii nimicū! — Ai cerutū pe coconița de nevastă; Dumneaei te vrea, te doresce, dĕrū boierulū nu vrea s'audă cu nici unū prețū de măritișulū coconiței!...

COSTICĂ. O Dōmne! să fie ōre adevĕratū? Mĕ iubesce Florica, mĕ iubesce diva mea, Beatricea mea!

DRAGOMIRA. Te iubesce; dĕrū ce folosū! că boieru nu ți-o dă.

COSTICĂ *(iși trece mâna în pĕrū)* Oh! Desperarea desperărilor! Tenebrosulū infernū allū lui Dante mĕ ascĕptă pe acĕstă terră chiarū!

DRAGOMIRA. Lassă'i pe toți să te aștepte, și să vedemū de pricina nōstră! Eū cu coconița amū urđitū lucrurile ca s'o scōtemū la căpĕtĕiū. Du-mi-te a-casă, și cândū o fi trebuintă te chiamū eū.

COSTICĂ. De ađi deminĕtă, de cândū amū trimisū aici pe Domnulū acella bĕtrānulū cu ochellari ca să vorbĕscă cu Domnu Ivancea, amū totū datū oculū casei

acesteia; amū observatū cu scrupulositate pe toți cari intraū și cari eșiau din curte. Acumū amū vĕdūtū pe servitorulū allergāndū după toți medicii cari lōcuescū în vecinĕtate. Ah! de ce nu sînt deja doctorū, că așū fi gāsītū o ocasiune d'a veni și eū, d'a vedĕ de aproape pe angelulū meū, de a-i asculta pĕnĕ și pulsațiunile, strepitele și vibrațiunile cele mai intime alle cordulū!...

DRAGOMIRA. Lassă bazaconiele allea, Domnule Costică, și plĕcă mai curĕndū, că te gāsescce aci boierulū, și pātesei alagiāoa!

(Essū amĕndouī, Costică prin fundū și Dragomira prin stānga).

FINELE ACTULUI I.

(Va urma)

Dr. OBEDENARU.

PROSPECTULŪ

UNEI ESPOZIȚIUNI ARTISTICE.

(Fine. Veđi nr. 25)

Artele plastice, cari se servă cu metallurī, potū da și elle unū continginte puternicū părții sculpturale a Esposițiunii artistice: pe de o parte monedele și medaliele vechi și moderne, din cari se potū presinta buccați și seri, în cari înălțimea stilulū artisticū să fie unită cu perfecțiunea essecutării mecanice; apoi *giuvelăria*, în care metallurile prețioșe și petrele scumpe sunt combinate în ornamente de o finĕtă și de o grațiă adevĕratū artistică; dĕrū mai cu sĕmă *orfaurăria*, care cu multiplicitatea procedărilor ei pōte să intrunĕscă o varietate infinită de forme cu decorațiunile cele mai strălucite. *Odōrele bissericescĕ*, cruci, candelles, cății, imbrăcăminte de icōne, ferecături de Evangeli și altele, presintă fōrte desū modele câtū se pōte de remarcabile, atātū sub raportulū stilulū și formelorū, câtū și sub acella allū ornamentării cu *smalturī*, cu săpăturī *au repoussĕ*, cu *ciselurī* etc. Obiectele de *filigran* (sĕrmă de argintū), lucrate în Orientū, sunt și elle adeseori adevĕrate producțiuni de industriă artistică. În fine sunt și lucrări de *bronzū*, de *alamă*, de *ferrū*, cari merită de a atrage atențiunea artistulū și a ori-cărul omū de gustū; varietatea lorū e așa de mare, încātū arū fi peste puțină a le enumera pe tōte, căci în ori-ce obiectū de luxū, sĕū chiarū și de usū casnicū, unū omū de talentū pōte să tipărescă unū caracterū esteticū; astū-felū se gāsescū adese ori vase orientale de alamă și de alte metallurī commune, alle cărorū forme sunt capete d'operă de eleganță; apoi încă în trecutū, ca și în timpī presinți, s'au fabricatū arme, amĕnunte de lăcătuseriă și felurite alte ferrărie, alle cărorū structură și ornamentațiuni merită luarea aminte a amatorulū de obiecte artistice.

Arū fi prețioșă colecțiunea, în care s'arū putĕ aduna din țĕrră de la noi obiecte de acellea în cari industria a sciutū a'și însuși unū caracterū mai perfectū sub raportulū aspectulū esteriorulū, într'unū cuvĕntū unū stilū esteticū.

Ca unū altū accessorilū allū *Sculpturēi*, și totū

în categoria speciminilor de artă industrială și retrospectivă, trebuie să socotimū și obiectele de *ceramică*, *ollăria antică*, *porcellanele* din timpī mai recinți, *sticlăria artistică*, *vassele* și *anglyptele de faenză* și de *terra-cotta*. Anticele așĕdăminte greco-latine din țĕrră dela noi, relațiunile nōstre cu Italia și cu Germania în mediul evū și raporturile de commerciū cu Orientulū, trebuie să fi lassatū aci de acelle obiecte, cari la diferite epoce constituiau una din ramurele cele mai artistice alle industrielorū din acelle țĕrrī.

Pe lōngă acĕstea, câtă să manifestamū și dorința de a intruni în Esposițiunea artistică proiectată pre câtū se va putĕ mai multe *reproducțiuni în ipsosū, terra-cotta* sĕū ori-ce altă materiă, de pre *ornamentele*, cari infrumusețĕză monumentele principale din țĕrră nōstră și cari arū putĕ servi ca modele pentru decorarea edificiilorū, în loculū atătorū impodobiri de stilū bastardū și eterogenū, cari ađi se întrebuintĕză în arhitectura usuală a orașelorū nōstre. Arabescele sculpturale, cari adornū frumōssele bisserici dela Curtea de Argeșū și dela Trisfetite din Iași și altele, merită ca să fiă mai bine cunnoscute de publiculū nostru și mai multū utilizate de către constructorii nostri, spre a se da cu elle și edificiilorū moderne unū caracterū de originalitate, totū-d'o-dată artistică și națională.

Prin acĕste *desiderata* trecemū fresce la lucrările de *Arhitectură*, cari arū trebui să figureze în Esposițiunea artistică și cari se reducū la specii puținē, deși numărul bucaților espusse arū fi immensū, dĕca s'arū putĕ face indatā tōte cele ce sunt de făcutū pentru elucidarea trecutulū și pentru sporirea viitōriă a acĕstei mărețe arte în țĕrră nōstră.

Noi speramū că toți arhitectii de talentū, cari practică astă-đi în Romānia, își vorū face o plăcere de a intruni în Esposițiune principalele lorū *studii* și acelle *proiecte de edificie*, pe cari le-au lucratū în trecutū și prin cari și-au dobĕnditū meritele și reputațiunea ce'i distingū.

Totū-d'o-dată inse, avĕndū în vedere arta retrospectivă, câtū de doritū arū fi ca să putemū căpĕta *planurī, vederi* și *detaliurī* de tōtă natura de pre *monumentele* essistinți sĕū de pre fragmentele de monumente, ce s'au clăditū în Romānia în timpī trecuți! Cātū asemenea de folositoare arū fi *modelle plastice* de pre cele mai principale din acelle monumente, sĕū cellū puținū de pre fragmente arhitectonice romānesce!

Cândū vomū reuși a aduna planurī, deseme și noțiuni despre tōte acelle remășițe alle trecutulū, atunci se va putĕ essecuta o carte de cea mai mare importanță, pe care o au tōte națiunile Europene, ba chiarū și tōte popōrele orientale de ritulū nostru, adĕcă Russii, Grecii, Georgienii și Serbit; acea carte dorită este *istoria arhitecturēi naționale*, care mai multū decâtū ori-ce alte noțiuni ni va da *messura* culturēi nōstre la diferite epoce alle istoriei.

Laudă acellora, cari voru contribui la înălțarea acestui monumentu!

Terminându această schiță, vomu nota încă, cătă sunt de interesante și cătă potu fi de folositoare *reproducerele fotografice* bine essecutate depre tôte acelle monumente arhitectonice, sculpturale, și chiaru de pre speciminile de pictură, cari nu aru puté figura in originalu la Esposițiunea proiectată.

Fotografia, acea prețiosă măiestria, servitorea cea mai fidelă a Belleloru-Arte, va puté încă fi de o mare utilitate pentru respândirea cunnoscintelor artistice, reproducându celle mai principale obiecte cari voru figura in această Esposițiune: o assemenea colecțiune de reproduceri fotografice va puté servi artiștilorū chiaru și in timpū viitorū spre a constata și a apprețui primulū passū ce se va fi făcutū in România pe callea de publicitate artistică, ce *Societatea Amicilorū Bellelorū-Arte* voesce astă-đi a inaugura.

Prin acelle *reproduceri*, printr'unū *catalogū raționatū* allū Esposițiunii, prin *desemne* și prin *cercetări critice* assupra obiectelorū ce se voru aduna, dērū mai cu sēmă prin studiu comparativū ce publiculū românū va face, preāmblandu'și ochiū pe așa variate colecțiuni, *Societatea* speră că va agiunge a realiza folosse multe și variate, din cari celle mai notabile sunt următoarele:

— va inventoria obiectele de artă ce se afflă in țerrā la noi, le va adduce la cunnoscința invēțașilorū și artiștilorū din străinătate, și va puté lāmuri multe indoieli și multe nedomeriri privitōre la unele din acelle opere artistice;

— va respāndi in publiculū românū unū gustū mai viu și mai bine cumpēnitū pentru totū ce are unū adevēratū meritū artisticū, și prin acēsta va stimula sporirea și respāndirea culturei artistice in România;

— va intruni elemente pentru studiu istoricū allū desvoltării artelorū naționale și va da artiștilorū, litterașilorū și istoricilorū, noțiuni mai precise spre a cunnosce iconografia, costumele și usurile din trecutū alle patriei;

— va presinta intr'unū chipū aparinte tôte tendinșele artistice, ce in modū instinctivū se păstrēzā in unele industrie casnice alle poporului românū, și va căta a le face să devinā folositōre intr'unū cercū industrialū mai întinsū.

Amū rememoratū aci încă o-datā efectele, ce se potū aștepta dela o Esposițiune ca aceia pe care o propunemū, și allū carū caracterū ne-amū silitū a'lu schița printr'o nomenclaturā de obiecte esponibile. Intr'acēstā nomenclaturā inse nu se copprinde totū ce aru puté să incapā in Esposițiune; possessorii de obiecte de artă, cari aru bine-voi să agiute la realizarea acestai proiectū, potū singuri a completa lacunele. . .

Comitatulū Societății amicilorū de Belle-arte.

LEIBNITZ ȘI NEWTON

SÉU DESCOPERIREA

CALCULULUI INFINITESIMALŪ.

Una din descoperirile celle mai mari, putemū dice cea mai sublimā producțiune a spiritului omenescū, este necontestatū acea a *calculului infinitesimalū*. Sunt descoperiri, precumū acea a machinelorū cu vaporū, a telegrafului, a cărorā importanță și valōre este simțită de tōtā lumea, pentru că au o aplicațiune imediatā și generalā la trebuinșele viueșei sociale. Altele, ca aceia care ne occupā aici, deși de o importanță chiarū mai mare și de o aplicațiune totū așa de întinsā și mai variatā, scapā inse obicinutū prețuirii mulțimii, și numai unū micū numērū de inițiași la sciinșe recunnosce totū meritulū unei assemeni producțiuni. Dēcā ne gândimū la progressulū și perfecțiunea, in care au agiunsū sciinșele essacte cu agiutorulū calculului infinitesimalū; dēcā observāmū că totū ce se cunnoscea din aceste sciinșe pēne la epoca memorabilā a lui Newton și Leibnitz, inventatorilorū acellui calculū, este absolutū nemica pe lōngā estensiunea și desvoltarea lorū de astāđi; dēcā considerāmū că nici o sciinșă teoretică, fie cătū de elementarā, nu pōte essiste fără noțiuni infinitesimale, și că nici o aplicațiune la arte și industriā, la mecanică, idraulică, navigațiune etc. nu se pōte face cu avantajū și intr'unū modū raționalū fără teoriā; atunci ne vomū convinge, nu ni va mai remāne nici o indouialā, despre importanța cea mare a noiei doctrine a lui Leibnitz și Newton.

Doctrine așa de importante inse nu puteau să remāna multū timpū proprietatea esclusivā a cinei sēu dēce invēțași. In currēndū studiu lorū a devenitū generalū, și in tōte țerrele luminate instrucțiunea a primitū și primesce încă pe fie-care đi o astū-fellu de direcțiune, ca tōtā lumea scolasticā să fie inițiașă, fie chiarū in modulū cellū mai elementarū, cu principiile pe cari se basēzā acēstā sciinșă, sēu mai bine acēstā metodā nouā. Pentru asta inse, și ca să'și adducā aceste doctrine noue totū effectulū lorū, nu agiungū numai cursuri universitare, cătū de profunde și sistematice; se cere încă, ca primulū impulsū să fie datū chiarū dela periodulū studiilorū preparatōrie și enciclopedice, vreaū să dīcū alle gimnasiilorū sēu liceelorū: cea-ce se și realizā mai multū sēu mai puținū in țerrele unde arta pedagogicā a făcutū progresele celle mai mari. Sicurū că numai in țerre barbare și inculte nu au fostū încă introduse, sēu abia se introducū și in gradulū cellū mai rudimentariū, assemeni studie. Dērō cumū arū trebui să fiā calificate țerrele, in cari s'arū manifesta tendinșe de a distruge assemeni studie, și in genere ori-ce studiu superiorū țerre, in cari studiile secundare, in locū de a prepara impulsulū cerutū pentru desvoltările universitare, arū tinde in genere, prin insā-și allegerea metōdelorū, se stingā pēne și cea mai micā scinteiā a luminei

matematice și a sciinșelorū essacte in genere? Nu e greū de a gāssi respunsulū la acēstā întrebare.

Este fōrte difficilū să ni formāmū o ideā cătū de puținū completā despre noua sciinșă a calculului infinitesimalū, fără a intra in studiu ei cu o estensiune sufficiinte și cu agiutorulū de formule și de notațiuni matematice; dērō este totū așa de puținū satisfăcētōr de a espune aici consideratiuni assupra acestui calculū, fără ore-cari noțiuni prealabile despre natura lui. Cate-va esemple ne vorū pregāti pentru acēsta.

Sā considerāmū o machinā, care lucrēzā prin puterea vaporilorū; acestia appēsā pe unū pistonū și-lū mișcă alternativū in giosū și in susū, sēu la drēpta și la stānga; intr'unū cuvēntū, printr'unū mecanismū specialū, numitū distribuțiunea vaporilorū, ū comunicā o mișcare pendularā sēu oscilla-tōriā. Acēsta se transmite prin brașe de pērghie sēu manivelle, dispuse intr'unū modū convenabilū, unū axū de rotațiune sēu drugū, care pune in mișcare tōtā machina și produce lucrulū esteriorū. Acestū din urmă depinde essentialū de lucrulū ce facū vaporile ridicāndū pistonulū, și este de cea mai mare trebuinșă pentru unū mecanicū să scie să prețuēsca lucrulū vaporilorū, între alte ca să cunnosceā a cătā parte din lucrulū cheltuitū cu vaporū se utilizēzā in esteriorū. Vaporile inse nu lucrēzā uniformū assupra pistonului in cursulū unei mișcări a lui de susū in gtosū, sēu de gtosū in susū. Acesta incepe a se mișca încetū, merge din ce in ce mai currēndū, cășcigā unū maximum de iuțelā pe la gțumētatea cilindului, apoi incepe a se mișca mai încetū, se opresce și se întōrce îndērētū cu acellea-și variațiuni de iuțelā, ca și in periodulū āntelū allū mișcării. Lucrulū insu'și allū vaporilorū variașā cu iuțelā la fie-care momentū; ellū este negreșitū fōrte puținū intr'unū momentū, este numai unū lucru *elementarū* sēu, după cumū se dice, *differentialū*; dērū *summa* sēu *integralulū* de assemenea lucru elementarū, essecutatū cu continuitate intr'unū timpū determinatū, va da lucrulū totalū. Calcululū infinitesimalū arrētā metōde pentru a espriime acellū lucru elementarū și pentru a face summa de nescce assemeni lucruri elementare sēu, după cumū se dice încă, *integralulū* lui. Altū-fellu n'arū fi fostū cu putinșā de a gāssi prin teoriā valōrea unui lucru totalū, a căruia producțiune variașā la fie-care momentū.

Curcubeulū este unulū din fenomenele naturale celle mai interesante, a căruī esplicațiune se cunnosce din fisicā. Newton a aretatū că o rađā de luminā albā a sōrelui, intēlnindū picătore de plōiā se descompune in rađe de diferite culori, și totū d'o-datā primesce și o deviațiune mai mare sēu mai micā din direcțiunea'i primitivā. Acēstā deviațiune pōte deveni maximalā, cândū atunci se produce fenomenulū curcubeului. Calcululū infinitesimalū ni dā mediele pentru a determina pe acestū maximum.

La aceste amū puté se mai adāugāmū o mul-

țime de alte esemple : problemele cele mai diverse, cari s'au crezut nesolubile, au fostu deslegate într'unu momentu prin această metodă nouă și sublimă a matematicii, producțiune simultană a geniului a doui omeni mari : *Leibnitz* și *Newton*.

Gottfried Wilhelm de *Leibnitz* s'a născutu în anul 1646, iuniu 21 st. v., în orașul Lipsca, de tată professoru de Dreptu la acea universitate; ellu însuși a fostu doctoru în dreptu, și la 1672 deveni consiliaru la înalta curte de gjustițiă allu Electorulu de Mainz, apoi consiliaru allu ducelu de Braunschweig, bibliotecaru și membru municipalu; mai târziu consiliaru intimu și istoriografu allu ducelu de Hannover. Puțini anni înainte morții selle (14 noembre 1716 st. n.) a fostu înălțatu la rangulu de baronu și consiliaru allu Imperiulu. Ellu este fundatorulu Academiei de Științe din Berlin în anul 1700 și președinte pe viuță; membru allu Academiei din Parisu încă dela 1669 și allu *Royal Society* din London dela 1673.

Leibnitz era geni ardinte și pētrundător; era de agiunsu să audă problema cea mai dificilă de mecanică sēu de matematică ca s'o resolve într'o clipă; dēru nu avea perseveranța ca să urmărească tōte consecințele acelei resoluțiuni. Scrierile selle sunt numeroșe și variate. Numai correspondința matematică formeză trei volume mari, și fiă-care memoriu allu lui cuprinde o invențiune nouă. Unulu din acelle memorie, *Theoria motus abstracti et concreti*, din anul 1671, cuprinde degia cea d'antēiū ideia despre cătimu infinitu de mici sēu diferențiale. Unu altu memoriu, publicatu în „*Acta eruditorum Lipsiae*“ din 1684 : *Nova methodus pro maximis et minimis, itemque tangentibus* etc. espune principiile calcululu diferențialu, introduce notațiunile usitate cu **d**, **dd** etc. și arētă pentru antēia ōră metodele cunoscute astă-đi de *maxima* și de *minima*, precum și aceia a tangentelor. La 1686 dă teoria *puterii viue*, atātū de întrebuințată în mecanică. Apoi urmăză o lucrare de *geometria recondita et analisi* etc., unde descopere calcululu integralu, și o mulțime de alte lucrări de analiză matematică și de mecanică analitică.

Sir Isaac *Newton*, fiulū unui micu proprietaru, născutu la Woolsthorpe în Lincolnshire în anul 1642 decembre 25 st. v., a obținutu titlurile academice la Trinity-College în Cambridge și a funcționat aci ca professoru de matematică de la 1669 pēnē la 1701, ēru de aci înainte și pēnē la mōrtea lui (31 martiū 1727 st. n.) a trăitū la Londonu ca directoru allu Monedei cu o remunerățiune anuală de 1500 livr. sterl.; dela 1701 membru Parlamentulu anglezū și dela 1705 redicatu la titlu de *Sir*. Membru allu *Royal Society* dela 1671, președinte allu ei dela 1703 și membru Academiei din Parisu dela 1699.

Newton este necontestatū cellū mai mare invēțatū, cug etatorulu cellū mai profundū, geniulu cellū mai estraordinarū, care a essistatū pe pā-

mētū. Astronomia, fisica și matematica îi daterescū de o potrivă perfecționarea și desvoltarea lorū. Scrierile lui sunt numeroșe, unele publicate după mōrtea lui; câte-va tratēză și despre obiecte de teologiă și litteratură. *Philosophiae naturalis principia mathematica*, publicate pentru prima ōră la 1687, formeză cellū mai renumitū opū allū lui și cuprindū legile gravitațiunii, teoria refracțiunii, a propagațiunii sunetulu etc., precum și aplicațiunea principiilor calcululu diferențialu. — *Optics or a Treatise of light* etc., 1704, cuprinde teoria dispersiunii etc. *Arithmetica universalis* unde este resoluțiunea ecuațiunilor numerice de grade superiōre. *Method of fluxions*, unde se află espusă teoria și descoperirea calcululu diferențialu, și alte multe. *Newton* este inventatorulu telescopulu, ce pōrtă numele lui și este astă-đi de unū usu generalū sub numele de telescopū allū lui Foucaul, care a addusū multe perfecționări importante.

Astū-fellu vedemū, că *Leibnitz* și *Newton* descoperiatū calcululu diferențialu aprōpe simultaneū, dēru independente unulu de altulu; calcululu integralu inse remāne invențiune esclusivă a cellui d'antēiū. Dēcă trebue să fissāmū epoca unei descoperiri la cea d'antēiū aparițiune a ei în publicū, atunci *Newton* apare în anul 1677 la antēia publicațiune a *Principiilor* lui, deși aici nu se vedū decātū numai rezultatele metodei, pe care o ținea secretă și nu se publică decātū după mōrtea lui la 1735 în *Method of fluxions*. *Leibnitz* apare în publicū încă din 1671 în *Theoria motus*, deși metoda se află în completū desvoltatā abia la 1684 în *Nova methodus pro tangentibus* etc. Dēcă impregiurările, cari au insoțitū aceste descoperiri, arū fi fostū din capul loculu așa de limpedite, n'arū mai fi remasū nici unū pretestū de dispută : *Leibnitz* arū trebui să fiă recunoscutū ca singurulū inventatorū. Dēru deși celle d'antēiū publicațiunii datēză dela 1671 și 1687, se înțellege că aceste douē geniuri posedau degia de mai înainte principiile metodelor lorū, s'au servitū de dēnsele la soluțiunea diferitelorū probleme, și cea-ce complică casulū și mai multū, este că au essistatū correspondințe antēiōre acellorū publicațiunii între însuși *Newton* și *Leibnitz*. Lupta în privința priorității a ținutū mai bine de unū secolū, și n'a addusū nici unū rezultatū, decātū că amēnduoi au drepturi egale la această invențiune.

De atunci încōce calcululu infinitesimalū a primitū o mulțime de desvoltări prin lucrările fraților *Bernouilli* și alle lui *Euler* din Elveția, și în timpurile moderne prin *Lagrange*, *Cauchy*, *Gauss*, *Iacobi* și alții. Progressele cele mai mari inse s'au făcutū în paralelū cu progressulū sciințelorū naturale, mai cu sēmă a mecanicii, astronomiei și a fizicii matematicii. Problemele cele mai importante din aceste sciințe gāsiaū soluțiunea lorū cu agiutorulu calcululu infinitesimalū, inse cereau pentru această o perfecționare mai mare a metode-

lorū, care nu întârziă a se face pe măsură ce analiza infinitesimală proba din ce în ce mai convingătorū importanța sea în studiile sciințelorū esacte.

EM. BACALOGU.

(Din *Transacțiunii litterarie*)

CE ESTE NAȚIUNEA ?

(Urmare. Veđi nr. 25)

V.

Sunt unii, cari credū că elementulū constitutivū allū națiunii arū fi identitatea religiunii, adducēndū dreptū probă pe Israeliti, imprăștiati în diverse și depărtate regiuni, suppuși diferiteorū guverne, dēru totuși formandū în totalitate o singură națiune distinsă. Acēsta este o esceptiune, și o esceptiune unică în felulū sēu, din care prin urmare nu se pōte trage nici o regulă. Essemplulū Israelitilorū e peste putință a se applica cătră catolici, protestanți, ortodossi, mahometani, brahmini. Apoi unū individū putēndū a trece dintr'o religiune într'alta, o asemenea definițiune a naționalității nu offeră acea stabilitate, care este nedispensabilă pentru a constitui unū elementū esențialū. Insiși Israeliti, considerați numai din punctulū de vedere religiosū, sunt o asociațiune, nu o națiune.

Nu mai bunū criteriū allū naționalității sunt moravurile, căci elle depindū în mare parte dela genulū de traiū allū popōrelorū. Astū-fellu toți locuitorii regiunilorū maritime vorū fi necessarmente dedați la unū felū de pescuitū, carele o să influințeze asupra obiceielorū lorū. Eschimoșii se asemēnă în datine cu Groelandesii, cu Ostiacii, cu Iacuii, Samoteđii și Russii din Metzen. Locuitorii de lungă aridele pustietăți de Gobi, din Arabia și din Sahara, fiindū espusi unorū condițiunii analoge, moravurile lorū nu potū a nu se asemēna ērōși pēnē la unū punctū ōre-care (1). Astă-đi de sigurū nu se va mai gāsii nici unū antropologū sēu etnografū, carele să imite în clasificățiunea stirpilorū umane pe naturalistulū altū-mintrea celebru *Bory de S. Vincent*, numindū vițele caucasice și pelasgicā *gens togata*, ēru pe Celti și pe Germani *gens braccata* (2), cea-ce a și procuratū unū miđū-locu de a'lu ridiculisa adversarilorū doctrinelorū selle materialiste. Atātū este de adevēratū, după cumū observă *Stahl*, că definițiunea naționalității fuge din mână, tocmai cāndū cine-va crede că a prins'o (3).

Civilizațiunea, care se lătesce mereū asupra triburilorū selbatece și renasce în popōrele cădute în barbariă, progressulū de totū felulū, multipli-

(1) *Latham*, *The natural history of the varieties of man*, p. 562 : „As elements of classification (ethnological), the non philological moral characters are of less value than the philological; since common conditions develop common habits, whereas nothing but imitation determine the use of similar combinations of articulate sounds in different languages.“

(2) *L'homme*, § III, n. 1.

(3) *Philosophie des Rechts*, IV Buch, § 3.

citarea și răpedicirea comunicațiilor, concușă ne'ncetată a șterge diferența obiceiurilor particulare, înlocuindu-le printr'o uniformitate. În e-vulă mediū Egiptul, Turcia, Russia, se distingeau în culme prin nesece moravuri cu totul diverse de alle nōstre; inse astă-đi pēnē și acolle au petrūnsū usurile Europei culte. Din Algeria, ca dintr'unū centru, vorū tinde assupra Africeii septentrionale rađele obiceiurilor franceze, precumū acelle anglese se imprăstia în India. Negritenii din Haiti nu affectează ore de a fi Francezi ?

În fine, decă moravurile s'arū admite ca o basă distinctivă a națiunilor, nu scimū cumū s'arū mai deosebi Spaniolii și Portugesii, Danesii și Svedianii, Bretonii și Francesii, Flammingii și Ollandesii, și așa mai încollo. Între țere limitrofe nu s'arū putē gāsii mai nici o diferență. Prin urmare, identitatea obiceiurilor nu pōte fi privită ca unū elementū constitutivū allū naționalității.

VI.

Conștiința națională, pe care profesorul Mancini o crede necesară în ideea de națiune, nu este ce-va nou. Cu alte vorbe totū asta o înțelegea Stahl prin „vocațiune divină a națiunilor“ (1). Inse acēstă conștiință, acēstă vocațiune, luand'o în înțelesulū cellū înaltū allū cuvēntulū, adecă autonomia pe care o pōte pretinde ori-ce națiune, trece peste sfera de cunnoscințe a poporului cellū mēnuntū, a muncitorilor și a burgesarilor, pentru cari patria comună se mărginesce în limitele provinciei lorū și cari nuscii ce sunt drepturile ginților. Pentru dēnșii națiune este comună, unde trāescū în sudorea frunții. Acēsta e atātū de adevēratū, încātū însuși profesorul Mancini đice, că sunt acumū trei secolū Italianii nu aveau conștiința națională: arū urma dērō, cumū-că națiunea italiană s'a ivitū d'o-datā d'abia după secolulū allū XVI!

Cândū unū poporū e stăpănitū de o ginte, a căriia limbă nu este aceea a țerei, atunci se nasce într'insulū o puternică aversiune contra dominațiunii străine; o aversiune, căriia'i correspunde la Greci vorba Βάρβαρος și la Slavi Nemetz (mutū). Acēstă urră se pōte nuni ore-cumū conștiința națională, vocațiune divină, și se resimte pōte mai viū în clasele de giosū sēu în orde selbatece, decātū în caste aristocratice, la bancarii și negocianții, sēu la popōre inavūșite prin commercii și inno-bilate prin arți. Ca probă despre o asemenea conștiință națională sunt Circasianii, Cafrii, și pēnē și selbatecii Orang-papu (2). Din clasele celle culte, adecă mai indiferente pentru ideea națională, facū escepțiune învățaii, ómenii de litere, cari rădică naționalitatea la trēpta unei religiunii. Dintr'inșii essū cel mai aprinșii patrioții

(1) *Ibid.*, t. 1, p. 236 și 407, după traducțiunea italiană de Dr. Torre.

(2) *Norris, The native races of the indian Archipelago*, p. 7.

și celle mai nurerose victime alle sacrei cause. Dērū acēstă conștiință națională nu pōte fi unū elementū constitutivū allū naționalității, de óra-ce națiunea essistă și fără dēnsa.

Mai remāne limba.

O vomū essamina cea de pe urmă, căci suntemū convinși, că uniformitatea limbii este primulū, adevēratulū și uniculū elementū essentialū allū naționalității (1), încātū se pōte đice, că limbă și națiune sunt totū una.

VII.

Decă o națiune este o comunitate de persoane, o aggregațiune de individualități, acēstă comunitate, acēstă aggregațiune n'arū differi de turme sēu cārduri de animale, de n'arū essiste într'ēnsa unū modū oralū de comunicațiune. Istoria biblică e fōrte rațională, cândū ni arrētā imprăștiarea ginților ca pe o consecință a confusiunii limbelor. Așa dērō unitatea socială și intelectuală a popōrelorū depinde necessarmente de identitatea limbii, sēu mai bine: se cōpprindē în acēstă unitate.

Limba, după cumū observă profundulū Humboldt (2), formēzā o parte integrantă din istoria naturală a spiritului, și fiindū că 'n omū spiritualitatea este superlativamente superiōră animalității, adecă aspectulū curatū zoologicū, urmēzā dērō că limba este unū criteriū mai importantū decātū criteriile fisece, culōrea pellei, a iridei, natura pērului, forma craniului, pentru a distinge unulū de altulū differite nēmuri umane. Nu este în arbitriulū individului de a avē limba cutare și nu cutare, căci ellū o capētā din légēnū delamumă-sea. Prin studiū numai fōrte pușinū, în comparațiune cu immensa generalitate a ómenilorū, învățā limbe străine pe lōngă a lorū propriā; dērū nici chīarū atunci, după cumū constatā Schleicher, omulū nu pōte să cugete decātū într'o singurā limbă (3).

Grafulū fiindū organulū prin care se manifestā ideiele și cugetările, ellū pōrtā neapēratū tiparulū acestora, adecă organismulū seū se modifică printr'ēnsele, încātū studiulū filosoficū allū unei limbe pōte destāinui caracterulū naționalū, aptitudinile și abitudinile poporului (4). Inseși alterațiunile unei limbe servescū a demonstra alterațiunile correspundinții, occurse în națiune; materialulū glotticū allū unei limbe este unū catalogū allū cunnoscințelorū poporului ce o vorbesce (5); trecerea din sintetismū la analitismū indicā unū

(1) *Berghaus, Grundlinien der Ethnographie*, p. 2: „Die Sprache ist das Haupt-Erkennungs- und Unterscheidungs-Merkmal der Nationen. . .“

(2) *Cosmos*, t. 1, p. 429.

(3) *Die Sprachen Europa's*, § 2.

(4) *Lébroquy, Des analogies linguistiques*, p. 85 „Dire que la langue d'un peuple s'empreint et doit s'empreindre des mœurs, du génie particulier de ce peuple, c'est énoncer une proposition si évidente, une vérité si universellemens reconnue et tant de fois répétée, que ce n'est plus qu'un lieu commun.“

(5) *Bandrimont, Histoire des Basques*, p. 13: „Le vocabulaire de la langue d'un peuple représente l'inventaire le plus complet des connaissances de ce peuple et qu'il est possible de les en déduire.“

progressulū socialū allū națiunii, indicā o tranșițiune din viuēță isolatā cātră viuēță de contactū; indicā o mișcare affară din propriulū territorii; indicā speculațiunea filosofică supravenindū inspirațiunii poetice; indicā agricultură, industriā, commercii în locū de păstoriā; într'unū cuvēntū, indicā trebuința de a vorbi mai răpede și mai clarū; precumū nu mai pușinū este unū semnū de progressulū socialū accentulū supplantandū valōrea sillabică a cuvintelorū, adecă greutatea materială cedēndū passū forței virtuale (1). Tōte aceste fenomene din istoria limbelorū sunt sincronice faselorū correlative din istoria națiunilor.

(Va urma)

GIOVENALE VEGEZZI-RUSCALLA.

(1) *Benlveu, De l'accentuation dans les langues*, thèse 25.

B U L L E T I N Ū.

Societatea română *Petru-Maiorū* din Pesta a luatū assupră și editarea portretului d-lui *Vincențiu Babeșū*, cellū mai activū și cellū mai înțele-ginte dintre conducētorii romanismului de peste Carpați.

* * *

Peste pușinū vomū avē fericirea de a publica în „Columna lui Traianū“ unū studiū de arheologia comparată de d. A. Odobescu despre „Capulū-de-bou“.

* * *

A doua fasciōră din „Istoria critică a Romānilorū“ de d. Hasdeū va appare în luna lui augustū: đece cōlle de tiparū și mai multe gravure, cu prețulū de 5 lei noui în capitală și 6 lei noui pentru districte.

* * *

D. Bolliacū anunță în „Trompeta Carpaților“ de a fi descoperitū unū cimitirū dacicū.

Asteptāmū cu nerebdare descrierea acestui prețiosū soțū allū cāmpului mortuarū dela Hallstadt, dērū mai cu sēmă ceremū o probă *scințifică*, cumū-că este *dacicū*, érū nu *sciticū*, nu *agathyrsicū*, nu *cimmericū*, nu *bastarnicū*, nu *sarmaticū*, nu *roxolanicū*, nu *iazgyicū*, etc., căci în starea actuală a sciinței istorice, precumū nu ne îndouimū că d. Bolliacū o scie, calificațiunile etnice nu se mai potū distribui cu o generosă superficialitate à la *Photinos* sēu à la *Popovicū*.

ERRATA.

În numărulū trecutū s'au străcuratū următoarele errori în comedia „Amorū-doctorū“:

Pagina 195, columnă II, rōndū 45, în locū de „sciū ce așū face!“ să se citēscă „sciū ce așū face?“

Columnă III, rōndū 49, în locū de „stambă roșā“ să se citēscă: „stambă guiā“.

Columnă III, rōndulū ultimū, în locū de „Coconiță“ să se citēscă: „Coconiță“.

OCCASIUNE FAVORABILA
Unū piano din Renumita Fabrică Ehrbar, este de vândare din cauza plecării,
Strada Municipală nr. 12.

COLUMNA LUI TRAIANU

REVISTA ȘTIINȚIFICĂ, LITTERARĂ ȘI INDUSTRIALĂ.

Esse o dată pe săptămână, Duminică, în formatul 4 mare, cuprindând o îndoită materie de câtă ori-care altă revistă română și numai scrieri originale, fără nici o traducere : istorie, știință economică, drept, medicină, științe naturale, poezie, bibliografie, literatură populară, etc.

PREȚULŢ ABONAMENTULUI ESTE NUMAI :

Pentru capitală : 20 lei noi. — Pentru districte : 30 lei noi. — Pentru străinătate : 40 lei noi sêu 20 florini.

Acei domni, cari voru bine-voi a ni face 5 abonați, voru primi pe d'assupra unu abonamentu gratis.

Abonamentul este numai pe annu, începându totu-d'a-una dela 1 genariu.

La redacțiunea revistei se pôte găsi o colecțiune completă pe anii 1870—71, anume 110 cölle, cu prețulu numai de 40 lei noi.

Redacțiunea și administrațiunea se află în Bucuresci, Suburbiu Batiștea, Strada Dionisiu, Nr. 9.

Abonamentele în capitală face de asemenea în *Passagiū la Imprimeria Curții*, de unde se voru libera totu-d'o-dată cuittanțe de primirea banilor.

ANNUNȚURILE : 25 BANİ RONDULŢ DE 30 LITTERE

CĂILE FERRATE ROMÂNE

Mersulu trenurilor pe timpul lucrărilor de reconstrucțiune pe intręga linia.

VALABILŢ DELA 8 (20) APRILE 1872.

LINIA BUCURESCI-BRAILA				LINIA BRAILA-BUCURESCI				LINIA BARBOSI-TECUCI				LINIA TECUCI-BARBOSI											
MERSULU QUOTIDIANU								MERSULU QUOTIDIANU															
STATIUNI	Distanțe în kilometri de la Bucuresci	Trenu nr. 1.				STATIUNI	Distanțe în kilometri de la Braila	Trenu nr. 2.				STATIUNI	Distanțe în kilometri de la Barboși	Trenu nr. 3.				STATIUNI	Distanțe în kilometri de la Tecuci	Trenu nr. 4.			
		de persoane cu luare de mesagerii						de persoane cu luare de mesagerii						de mărfuri cu transportu de persoane						de mărfuri cu transportu de persoane			
		SOSIRE		PLECARE				SOSIRE		PLECARE				SOSIRE		PLECARE				SOSIRE		PLECARE	
Ora.	Min.	Ora.	Min.	Ora.	Min.	Ora.	Min.	Ora.	Min.	Ora.	Min.	Ora.	Min.	Ora.	Min.	Ora.	Min.	Ora.	Min.	Ora.	Min.		
Bucuresci		dimin.	11 20	Braila		dimin.	5 00	Barboși		dimin.	6 —	Tecuci		séra	5 —								
Chitila	10	11 42	11 44	Muftiu	22	5 48	5 51	Sebesti	13	6 33	6 38	Ivesti	18	5 45	5 55								
BuŢtea	18	12 01	12 06	Ianca	39	9 29	6 37	Prevalu	30	7 20	7 26	Prevalu	41	6 52	6 58								
Perisu	30	12 34	12 39	Făurei	60	7 19	7 24	Ivesti	53	8 23	8 33	Serbesti	58	7 40	7 45								
Crivina	40	1 00	1 10	Cilibia	80	8 09	8 14	Tecuci	71	9 18	dimin.	Barboși	71	8 18	séra								
Ploesci Restaur.	60	1 53	2 05	Buzu. Restaur.	99	8 58	9 20																
Vallea Căluger.	69	2 29	2 31	Monteoru	110	—	—																
Albesci	77	2 45	2 50	Ulmeni	115	9 54	9 58																
Mizilu	93	3 26	3 35	Mizilu	135	10 40	10 50																
Ulmeni	113	4 18	4 22	Albesci	152	11 26	11 31																
Monteoru	118	—	—	Vallea Căluger.	160	11 45	11 47																
Buzu. Restaur.	129	4 56	5 18	Ploesci. Restaur.	169	12 11	12 33																
Cilibia	148	6 2	6 07	Crivina	188	1 06	1 16																
Făurei	169	6 52	7 57	Perisu	198	1 37	1 52																
Ianca	189	7 39	7 47	BuŢtea	211	2 10	2 15																
Muftiu	207	8 25	8 28	Chitila	219	2 32	2 36																
Braila	228	9 16	séra	Bucuresci	228	3 00	d. amedă																

DIN SCRIERILE D-LUI B. P. HASDEU

se mai află de vëndare la administrațiunea revistei

COLUMNA LUI TRAIANU :

Istoria toleranței religioase în România : protestanți, catolici, mahometani, lipoveni și evrei. Edițiunea II. Prețulu 2 lei noi.

Răzvanu-voda; dramă istorică în 5 acte în versuri. Edițiunea III. Prețulu 3 lei noi.

Trei Evrei : Shylock, Gobseck și Moise; studiu litterariu. Prețulu 1 leu noi.

Talmudulu, ca profesiunea de credință a poporulu israelitu; studiu filosofic. Prețulu 1 leu noi.

Industria națională față cu principiulu concurreinței; studiu politico-economic. Prețulu 1 leu noi.

Cine le ica d'o-dată, prețulu totalu este : 6 lei noi, eru pentru Transilvania 3 florini.

Numai vr'o câte-va au mai ramasu din edițiunea I :

ION-VODA CELLU CUMPLITU,

cu unu portretu și 10 gravure, apröpe 300 pagine. Prețulu : 7 lei noi, eru pentru Transilvania 3 1/2 florini.

Se află de vëndare în Bucuresci la Typografia din Passagiū și la tôte Librăriele :

LEGE

PENTRU

MONOPOLULU VĖNDEREI TUTUNURILORU

ȘI

REGLEMENTU DE APPLICATIUNE

ALLŢ LEGEI PENTRU

MONOPOLULŢ VĖNĖĂRII TUTUNURILORŢ.

Form. 12° cuprindendu 64 PAGINE.—Preciulu unui esemplaru 84 bani.